

PRAWO CYWILNE

CZĘŚĆ OGÓLNA I PRAWO ZOBOWIĄZAŃ

NSP(W) II (grupa 2 i 3)
Semestr zimowy r.a.2022/23

Zobowiązanie

Art. 353 KC

§ 1. Zobowiązanie polega na tym, że wierzyciel może żądać od dłużnika świadczenia, a dłużnik powinien świadczenie spełnić.

§ 2. Świadczenie może polegać na działaniu albo na zaniechaniu.

PODMIOTY

- Podmiot uprawniony → wierzyciel
- Podmiot zobowiązany → dłużnik

TREŚĆ

- Uprawnienia wierzyciela → wierzytelność
- Obowiązki dłużnika → dług

PRZEDMIOT

- Świadczenie (wskazane treścią zobowiązania zachowanie się dłużnika na rzecz wierzyciela)

ŚWIADCZENIE – pojęcie i kwalifikacja prawna

→ zachowanie się (lub zespół zachowań) dłużnika zgodne z treścią zobowiązania i czyniące zadość interesowi wierzyciela

Czy realizacji świadczenia musi towarzyszyć wola wykonania zobowiązania?

1. CZYNNOŚĆ PRAWNA

→ świadczenie zawsze jest przejawem woli dłużnika, gdyż ma ono na celu zwolnienie się przez niego z zobowiązania.

2. CZYNNOŚĆ PRAWNA/FAKTYCZNA (w zależności od rodzaju świadczenia)

→ świadczeniu zawsze musi towarzyszyć czynnik woli nakierowany na jego wykonanie (czyli dokonanie czynności prawnej lub faktycznej).

3. CZYNNOŚĆ PRAWNA/FAKTYCZNA → pogląd dominujący

Spełnienie świadczenia może być zarówno czynnością prawną, jak i czynnością faktyczną.

Czynnik woli ma znaczenie jedynie wówczas, jeżeli wynika to z **charakteru i treści** konkretnego zobowiązania:

+ **WOLA** Czynnik woli, a także ew. wadliwość aktu woli (np. brak zdolności dłużnika do czynności prawnych, błąd) ma znaczenie w wypadku świadczeń przybierających postać czynności prawnych → *np. zobowiązanie do zawarcia umowy, zrzeczenia się określonego prawa.*

+~~WOLA~~ Czynnik woli nie ma znaczenia w przypadku świadczeń przybierających postać czynności faktycznych → *np. zobowiązanie do wykonania dzieła, świadczenia usług, zaniechania*

TREŚĆ ŚWIADCZENIA

- Treść świadczenia → to jak dłużnik ma się zachować
 - Art. 353 § 2 KC → Świadczenie może polegać na **działaniu albo na zaniechaniu**
Dare, facere, non facere, pati?
 - Zobowiązanie charakteryzuje się podwójną konkretnością:
 - konkretne strony
 - **konkretne świadczenie** → świadczenie może być skonkretyzowane już w chwili powstania zobowiązania, może to nastąpić później, aż do **chwili wykonywania zobowiązania**.
- W treści stosunku prawnego powinny być wskazane co najmniej wiążące dla danego stosunku prawnego podstawy umożliwiające jego skonkretyzowanie.
- Metody konkretyzacji świadczenia w przyszłości:
- a) metoda obiektywna – odwołuje się do empirycznie stwierdzalnych faktów (np. odwołanie do ceny rynkowej)
 - b) metoda zobiektywizowana – oznaczenie świadczenia przez osobę trzecią (np. eksperta w danej dziedzinie)
 - c) metoda subiektywna – konkretyzacja świadczenia przez jedną ze stron

- Świadczenie musi być **możliwe** do spełnienia

„Sprzedający zobowiązuje się przenieść na Kupującego własność planety Mars, za którą Kupujący zobowiązuje się zapłacić cenę w kwocie 1 mln zł”.

→ **Pierwotna niemożliwość świadczenia** - jeśli w momencie powstania zobowiązania świadczenie było niewykonalne, zobowiązanie w ogóle nie powstaje

→ Nieważność umowy o świadczenie niemożliwe zachodzi wtedy, gdy niemożliwość jest faktyczna lub prawna, uprzednia, trwała i obiektywna.

Art. 387 § 1 KC **Umowa o świadczenie niemożliwe jest nieważna.**

„Sprzedający zobowiązuje się przenieść na Kupującego własność samochodu X, za który Kupujący zobowiązuje się zapłacić cenę w kwocie 1 mln zł”. (Po zawarciu umowy, a przed wydaniem samochodu Kupującemu, samochód uległ całkowitemu zniszczeniu).

→ **Następna niemożliwość świadczenia** - zob. art. 475 § 1, art. 493 § 1 oraz art. 495 § 1 i 2, 471

ŚWIADCZENIA W ZOBOWIĄZANIU PRZEMIENNYM I Z UPOWAŻNIENIEM PRZEMIMENNYM

1/ Zobowiązanie przemienne

Art. 365 § 1 KC → dłużnik jest zobowiązany w ten sposób, że wykonanie zobowiązania może nastąpić przez spełnienie jednego z kilku świadczeń (zobowiązanie przemienne)

- Świadczenie nie jest ściśle określone w chwili powstania zobowiązania
- Zobowiązanie przemienne wynika z treści czynności prawnej lub ustawy (np. art. 649¹ KC)
- Wykonanie zobowiązania może nastąpić przez spełnienie jednego z kilku świadczeń (istnieje 1 stosunek zobowiązaniowy o kilku alternatywnych świadczeniach o równorzędnej mocy umorzenia zobowiązania;)
- Świadczenia muszą być odrębne: Różna treść / Różne przedmioty / Różny sposób / Różne miejsca
- Konkretyzacja świadczenia dokonywana w drodze wyboru świadczenia przez osobę uprawnioną – jednostronna czynność prawna
 - Kto dokonuje wyboru? → Wierzyciel/ Dłużnik / Osoba trzecia
 - Skąd wiemy kto ma wyboru dokonać? → Z treści czynności prawnej/ Z ustawy / Z okoliczności
 - A co w jeśli w treści czynności prawnej/ ustawie nie wskazano kto dokonuje wyboru i nie wynika to z okoliczności? → Art. 365 par. 1 KC
 - A gdy uprawniona osoba nie dokona wyboru? → Art. 365 par. 3 KC

2/ Upoważnienie przemienne - facultas alternativa

- **Wierzyciel może żądać od dłużnika określonego świadczenia, jednak dłużnik ma prawo zwolnić się z zobowiązania, spełniając na rzecz wierzyciela inne świadczenie.**
- W zobowiązaniu z upoważnieniem przemiennym istnieje zatem **od początku ściśle oznaczone świadczenie podstawowe**, jednak dłużnik – na mocy własnej decyzji – może zwolnić się z tego obowiązku przez spełnienie świadczenia zastępczego .
- Wybór należy do dłużnika.
- Wierzyciel nie może zaś żądać od dłużnika świadczenia zastępczego .
- Upoważnienie przemienne może wynikać z:
 - Ustawy (np. art. 391, 533, 897, 938, 966, 1000 § 3 KC)
 - Czynności prawnej (np. umowy)

RODZAJE ŚWIADCZEŃ

Świadczenia: jednorazowe, okresowe, ciągłe

Wpływ czynnika **czasu** na rozmiar i treść zobowiązania.

- **Świadczenie jednorazowe** – brak odwołania do czynnika czasu (czas nie decyduje o rozmiarze świadczenia) + najczęściej może być ono wykonane wskutek jednorazowego zachowania się dłużnika, choćby rzeczywiście dłużnik dokonał kilku czynności odległych w czasie (z woli stron lub orzeczenia sądu może być wykonywane częściami)
- **Świadczenie okresowe** - element czasu wpływa na rozmiar świadczenia, im dłużej trwa stosunek tym więcej świadczeń
 - Czynności powtarzające się cyklicznie w określonych z góry odstępach czasu
- **Świadczenia ciągłe** - stałe, ustawiczne określone zachowanie dłużnika
 - „Wydierżawiający oddaje przedsiębiorstwo XYZ Dzierżawcy do używania i pobierania pożytków”.
 - „Za wykonane prace zleceńbiorky zostanie wypłacone wynagrodzenie w wysokości 100 złotych na podstawie rachunku.”
 - „Kupujący zobowiązuje się do zapłaty ceny w wysokości 3.000 zł. Powyższa cena zostanie zapłacona przez Kupującego w 5 miesięcznych ratach, płatnych na rachunek bankowy Sprzedającego do 5 dnia każdego miesiąca. Pierwsza rata zostanie zapłacona w grudniu.”
 - „Najemca zobowiązany jest płacić Wynajmującemu miesięczny czynsz w wysokości 500 zł. Czynsz płatny będzie z góry do 5 dnia każdego miesiąca.”

RODZAJE ŚWIADCZEŃ

Świadczenia: podzielne i niepodzielne

- **Świadczenia podzielne** - świadczenie jest podzielne, jeżeli może być spełnione częściowo bez istotnej zmiany przedmiotu lub wartości (art. 379 § 2 KC)
„Kupujący zobowiązuje się do zapłaty ceny w wysokości 100 zł”.
 - **Świadczenia niepodzielne** - świadczenie jest niepodzielne wtedy, gdy nie może być ono spełnione częściowo bez istotnej zmiany przedmiotu ani wartości.
„Sprzedawca wyda samochód Kupującemu w terminie 10 dni od dnia zawarcia umowy sprzedaży”
- Ocena możliwości spełnienia świadczenia w częściach uwzględniać musi zarówno właściwości przedmiotu świadczenia, jak i cel zobowiązania (tak SN w wyr. z 14.3.2002 r., IV CKN 821/00, Legalis).

RODZAJE ŚWIADCZEŃ

Świadczenia: oznaczone co do tożsamości i co do gatunku

- **Świadczenia oznaczone co do tożsamości** – mają za przedmiot rzeczy oznaczone indywidualnie
„Joanna Wilk sprzedaje Karolinie Nowak samochód marki Toyota Land Cruiser, o numerze VIN: V0W 7DB45CC DE3456G7”
- **Świadczenia oznaczone co do gatunku** – mają za przedmiot rzeczy oznaczone gatunkowo
„Maurycy Pióro zobowiązuje się dostarczyć Janowi Kredce 5 ton pszenicy w terminie 3 tygodni od dnia zawarcia niniejszej umowy”
- Decyduje treść konkretnego zobowiązania.

RODZAJE ŚWIADCZEŃ

Świadczenia: główne i uboczne

- **Świadczenie główne** → jego spełnienie prowadzi do zaspokojenia wierzyciela;
 - **Świadczenia uboczne** → wspomagają realizację świadczenia głównego lub uzupełniają je; mogą wynikać z odpowiednich postanowień umowy (np. kaucja w umowie najmu) albo z ustawy (np. art. 481 § 1, 459, 460, 269 § 2, 270, 364 k.c.); możliwość dochodzenia przymusowej realizacji świadczeń ubocznych w drodze samodzielnych roszczeń.
- o charakterze danego świadczenia decyduje cel zachowania się i funkcja, jaką ono pełni ze względu na cel zobowiązania

ŚWIADCZENIA PIENIĘŻNE

PIENIĄDZ → powszechny znak miary odnoszony do dóbr i usług występujących w obrocie gospodarczym

Funkcje pieniądza:

- 1) służy do określania wartości ekonomicznej dóbr lub usług (np. może nim zostać wyrażona: cena rzeczy, wynagrodzenie za usługi...)
- 2) pełni funkcję nośnika wartości
 - funkcja powszechnego **środka wymiany** dóbr i usług
 - funkcja **akumulacji** wartości ekonomicznych
 - funkcja **płatnicza** (zaspokojenie interesów wierzyciela, umorzenie wierzytelności)

Polskie jednostki pieniężne →

Art. 1. Ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o denominacji złotego
1. Poczynając od dnia 1 stycznia 1995 r. Narodowy Bank Polski dokona ekwiwalentnej denominacji złotego, wprowadzając do obrotu pieniężnego nową polską jednostkę pieniężną.
2. Nowa jednostka pieniężna o nazwie złoty będzie dzielona na 100 groszy.

Znak pieniężny (pieniądz gotówkowy)

- Przedmiot materialny tj. banknoty i monety NBP opiewające na złote i grosze
- Na ZP wyrażone są wartości pieniężne, które te ZP reprezentują (nośniki jednostek pieniężnych)
- Przenoszenie ZP = przenoszenie jednostek pieniężnych

Pieniędz bankowy (pieniędz bezgotówkowy)

- Jednostki pieniężne występujące w formie wpisów w księgach bankowych, gromadzone na rachunkach bankowych
- Wierzytelność klientów wobec banku
- Przelew = zmiana wierzyciela (art. 509 KC)

Pieniędz elektroniczny

- Wartość pieniężna stanowiąca odpowiednik znaków pieniężnych
- Wartość pieniężna przechowywana elektronicznie, w tym magnetycznie, wydawana z obowiązkiem jej wykupu, w celu dokonania transakcji płatniczych, akceptowana przez podmioty inne niż wydawca pieniądza elektronicznego (art. 2 pkt 21a Ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych)
- np. karty prepaid

Świadczenie pieniężne – świadczenie polegające na przekazaniu z majątku dłużnika do majątku wierzyciela określonej wartości majątkowej wyrażonej w jednostkach pieniężnych, czyli sumy pieniężnej.

→ **Zobowiązania pieniężne**

→ **Zobowiązania niepieniężne ze świadczeniem pieniężnym**

ZASADA WALUTOWOŚCI – (Rezygnacja z zasady walutowości)

Świadczenia pieniężne mogą być wyrażane i wykonywane w walucie polskiej lub obcej

Art. 358 KC

§ 1. Jeżeli przedmiotem zobowiązania podlegającego wykonaniu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest **suma pieniężna wyrażona w walucie obcej**, **dłużnik może spełnić świadczenie w walucie polskiej**, chyba że ustawa, orzeczenie sądowe będące źródłem zobowiązania lub czynność prawna zastrzega spełnienie świadczenia wyłącznie w walucie obcej.

§ 2. Wartość waluty obcej określa się **według kursu średniego ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski z dnia wymagalności roszczenia**, chyba że ustawa, orzeczenie sądowe lub czynność prawna zastrzega inaczej.

§ 3. Jeżeli dłużnik opóźnia się ze spełnieniem świadczenia, wierzyciel może żądać spełnienia świadczenia w walucie polskiej według kursu średniego ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski z dnia, w którym zapłata jest dokonywana.

Uprawnienie dłużnika (*facultas alternativa*) do wyboru waluty polskiej

Tzw. Zastrzeżenie efektywnej zapłaty (klauzula efektywnej zapłaty)

ZASADA NOMINALIMU

Art. 358¹ KC § 1. Jeżeli przedmiotem zobowiązania od chwili jego powstania jest suma pieniężna, spełnienie świadczenia następuje przez zapłatę sumy nominalnej, chyba że przepisy szczególne stanowią inaczej.

→ zobowiązanie pieniężne należy wykonać przez zapłatę tej samej sumy pieniężnej, na którą opiewał dług w chwili jego powstania (art. 358¹ § 1 k.c.)

→ Zasada odnosi się jedynie do zobowiązań pieniężnych w ścisłym tego słowa znaczeniu, których przedmiotem od chwili powstania jest suma pieniężna (art. 358¹ § 1 k.c.); nie odnosi się do zobowiązań niepieniężnych, ale ze świadczeniem pieniężnym!

WALORYZACJA

- Cel: dostarczenie wierzycielowi takiej samej wartości ekonomicznej, jaką reprezentowała wierzytelność w chwili jej powstania (w sytuacji deprecjacji pieniądza)
- Dotyczy wyłącznie zobowiązań pieniężnych w ścisłym tego słowa znaczeniu
- Wyjątek od zasady nominalizmu

→ Waloryzacja umowna (art. 358¹ § 2 KC)

→ Waloryzacja sądowa (art. 358¹ § 3 i 4 KC)

Waloryzacja umowna

- art. 358¹ § 2 → **Strony mogą zastrzec w umowie, że wysokość świadczenia pieniężnego zostanie ustalona według innego niż pieniądz miernika wartości.**
- Określenie tego miernika i sposób ustalenia jego wartości w całości należy do stron.
- Klauzule indeksowe (miernik to np. wskaźniki inflacji ogłaszane przez GUS)
- Klauzule walutowe (miernik to kurs waluty obcej)
- Klauzula złota
- Inne często stosowane mierniki to ceny innych dóbr (klauzule towarowe np. klauzula zbożowa), minimalne/średnie płace w danym sektorze (klauzule uposażenia)
- **sporne jest, czy posłużenie się przez strony w umowie klauzulą waloryzacyjną wyłącza możliwość wystąpienia do sądu o dokonanie waloryzacji sądowej**

Waloryzacja sądowa

•art. 3581 § 3 → **W razie istotnej zmiany siły nabywczej pieniądza po powstaniu zobowiązania, sąd może po rozważeniu interesów stron, zgodnie z zasadami współżycia społecznego, zmienić wysokość lub sposób spełnienia świadczenia pieniężnego, chociażby były ustalone w orzeczeniu lub umowie.**

A. Istotna zmiana siły nabywczej pieniądza po powstaniu zobowiązania

- chodzi o siłę nabywczą pieniądza *in genere*, a **nie w odniesieniu do pojedynczego dobra czy nawet grupy dóbr**;
- ocena **istotności** zmiany → sąd;
- zmiana **po** powstaniu zobowiązania;

B. Konieczność rozważenia interesów stron i zasad współżycia społecznego

C. Zmiana wysokości lub sposobu spełnienia świadczenia

- Sąd może zwiększyć albo zmniejszyć wysokość świadczenia
- Sąd może zmienić sposób spełnienia świadczenia np. nakazując zapłatę w gotówce w miejsce zapłaty bezgotówkowej, wydłużając albo przyspieszając termin spełnienia świadczenia, rozkładając zapłatę na raty.

D. Ograniczenia podmiotowe

- art. 358¹ § 4 KC - z żądaniem zmiany wysokości lub sposobu spełnienia świadczenia pieniężnego nie może wystąpić strona prowadząca przedsiębiorstwo, jeżeli świadczenie pozostaje w związku z prowadzeniem tego przedsiębiorstwa

ODSETKI

Świadczenie uboczne (akcesoryjne), realizowane co do zasady w **takich samych przedmiotach** co świadczenie główne i w **wysokości obliczonej wg. stopy procentowej i czasu potencjalnego korzystania** z przedmiotów objętych świadczeniem głównym.

Dlatego np. w przypadku świadczenia głównego wyrażonego w walucie obcej, odsetki należą się w tej samej walucie!

Najczęściej odsetki to świadczenia uboczne od **świadczeń pieniężnych**. (ew świadczeń mających za przedmiot rzeczy zamienne)

Odsetki zawsze mają postać świadczeń **okresowych**.

Odsetki (jako świadczenia uboczne) **związane** są ze świadczeniem głównym. (Zob. np.)

Art. 314 KC

Zastaw zabezpiecza także roszczenia o odsetki za trzy ostatnie lata przed zbyciem rzeczy w postępowaniu egzekucyjnym lub upadłościowym

509 § 2 KC

Wraz z wierzytelnością przechodzą na nabywcę wszelkie związane z nią prawa, w szczególności roszczenie o zaległe odsetki.

Art. 466 KC

Z pokwitowania zapłaty dłużnej sumy wynika domniemanie zapłaty należności ubocznych.

Pewna **samodzielność** odsetek:
-wymagalność
-przedawnienie

Funkcje gospodarcze odsetek

- **Funkcja wynagrodzenia** – wynagrodzenie należne wierzycielowi od dłużnika za korzystanie z pieniędzy lub innych przedmiotów (kapitału) w pewnym okresie (**odsetki ustawowe tzw. kapitałowe**)
 - **Funkcja kompensacyjna**
 - **Funkcja represyjna**
 - **Funkcja motywacyjna**
- } rekompensata za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego i wywarcie na dłużniku presji, by bezwzględnie spełnił świadczenie (**odsetki za opóźnienie**)

***Funkcja waloryzacyjna** - rekompensata spadku siły nabywczej pieniądza*

Rodzaje odsetek

- Odsetki tzw. kapitałowe
 - Odsetki umowne
 - Odsetki ustawowe
 - Odsetki maksymalne
- Odsetki tzw. sankcyjne
 - Odsetki umowne za opóźnienie
 - Odsetki ustawowe za opóźnienie
 - Odsetki maksymalne za opóźnienie
 - Odsetki za opóźnienie w transakcjach handlowych

Źródła obowiązku świadczenia odsetek

359 § 1 KC

Odsetki od sumy pieniężnej należą się **tylko** wtedy, gdy to wynika z:

- **czynności prawnej,**
- **ustawy,**
- **orzeczenia sądu lub z decyzji innego właściwego organu.**

CZYNNOŚĆ PRAWNA

- Brak zamkniętego katalogu czynności prawnych, w treści których może znaleźć się obowiązek zapłaty odsetek (każda czynność prawna, która przewiduje spełnienie świadczenia pieniężnego, może zastrzegać oprocentowanie).
- Typowe przypadki: umowy pożyczki (art. 720 KC) i kredytu (art. 69 PrBank).

USTAWA

- Np. 741 KC, 742 KC, 842 KC, 891 § 2 KC

- Najważniejsze ustawowe źródło obowiązku zapłaty odsetek → **art. 481 KC** (dot. opóźnienia w spełnieniu świadczenia pieniężnego).

*481 § 1. Jeżeli dłużnik opóźnia się ze spełnieniem świadczenia pieniężnego, wierzyciel może żądać **odsetek za czas opóźnienia**, chociażby nie poniósł żadnej szkody i chociażby opóźnienie było następstwem okoliczności, za które dłużnik odpowiedzialności nie ponosi.*

- **Ustawa z 8.3.2013 r. terminach zapłaty w transakcjach handlowych** (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 118 ze zm.) [dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/7/UE z 16.2.2011 r. w sprawie zwalczania opóźnień w płatnościach w transakcjach handlowych]

Art. 1 TransHandlZapU
Ustawa określa szczególne uprawnienia wierzyciela i obowiązki dłużnika w związku z terminami zapłaty w transakcjach handlowych.

ORZECZENIE SĄDU LUB DECYZJA INNEGO WŁAŚCIWEGO ORGANU

•Jeżeli obowiązek zapłaty odsetek nie wynika z czynności prawnej lub ustawy to organ stosujący prawo może o takim obowiązku orzec tylko o tyle, o ile istnieje **norma kompetencyjna przyznająca mu stosowne uprawnienie w powyższym zakresie.**

Art. 212 § 3 KC (dot. zniesienia współwłasności)

→ *de lege lata* jedyny przepis przyznający **wprost** sądowi kompetencję do nałożenia obowiązku zapłaty odsetek, określenia ich wysokości oraz terminu zapłaty. Przepis ten znajduje zastosowanie także przy dziale spadku (art. 1035 KC) i podziale majątku wspólnego małżonków (art. 46 KRO).

Ileokroć ustawa zezwala sądowi na **aktywne wkroczenie w treść tego stosunku** – chociażby przez określenie na nowo sposobu albo terminu spełnienia świadczenia – uprawnienie sądu obejmuje także rozstrzygnięcie o odsetkach. Np. na podstawie art. 357¹ (klauzula rebus sic stantibus), 358¹ § 3 (waloryzacja), czy art. 388 KC (dot. wyzysku).

Odsetki tzw. kapitałowe

Stopa odsetek

- ❖ Wysokość odsetek (**stopę odsetek**, wyrażaną procentem w pewnej jednostce czasu) określać może :
 - czynność prawna,
 - ustawa (zob. np. art. 48 pkt 2 i art. 49 pkt 2 PrWeksl),
 - orzeczenie /decyzja nakładające obowiązek ich uiszczenia.
- ❖ Gdy źródło obowiązku zapłaty odsetek (czynność prawna, ustawa, orzeczenie sądowe) nie określa ich wysokości należą się **odsetki ustawowe**.
 - Wysokość odsetek ustawowych ogłasza Minister Sprawiedliwości, w drodze obwieszczenia, w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski” (359 § 4).

359 § 2

Jeżeli wysokość odsetek nie jest w inny sposób określona, należą się **odsetki ustawowe** w wysokości równej sumie stopy referencyjnej Narodowego Banku Polskiego i 3,5 punktów procentowych.

Stopa referencyjna jest jedną z podstawowych stóp procentowych, ustalana jest przez Radę Polityki Pieniężnej i określa rentowność siedmiodniowych bonów pieniężnych emitowanych na rynku międzybankowym.

- ❖ Zakaz zastrzegania w czynnościach prawnych odsetek przekraczających wartość stanowiącą **odsetki maksymalne** (359 § 2¹⁻² KC)

359 § 2¹

Maksymalna wysokość odsetek wynikających z czynności prawnej nie może w stosunku rocznym przekraczać dwukrotności wysokości odsetek ustawowych (**odsetki maksymalne**).

- ❖ **Naruszenie zakazu zastrzegania odsetek przekraczających odsetki maksymalne →**

Naruszenie zakazu oznacza **sprzeczność czynności prawnej (postanowienia o odsetkach) z ustawą; nie powoduje jednak nieważności** czynności prawnej (zob. art. 58 § 1 *in fine* KC).

Rozwiązanie to może budzić wątpliwości, gdyż nie zniechęca do zastrzegania nadmiernych odsetek, dochodzenia ich bądź pobierania z wpłat dłużnika!

Brak praktycznego skutku

359 § 2²

Jeżeli wysokość odsetek wynikających z czynności prawnej przekracza wysokość odsetek maksymalnych, **należą się odsetki maksymalne.**

359 § 2³

Postanowienia umowne nie mogą wyłączać ani ograniczać przepisów o odsetkach maksymalnych, także w razie dokonania wyboru prawa obcego. W takim przypadku stosuje się przepisy ustawy.

Art. 360 KC

W braku odmiennego zastrzeżenia co do terminu płatności odsetek są one płatne **co roku z dołu**, a jeżeli termin płatności sumy pieniężnej jest krótszy niż rok - **jednocześnie z zapłatą tej sumy**.

PRZYKŁAD

Jeżeli okres pomiędzy datą udzielenia dłużnikowi pożyczki a terminem jej wymagalności (tj. dniem zwrotu pożyczki) jest dłuższy niż rok →
roszczenie o zapłatę odsetek za każdy rok istnienia zobowiązania staje się wymagalne z upływem tego roku.

Jeżeli ww. okres ten jest krótszy niż rok →
roszczenie o zapłatę odsetek staje się wymagalne wraz z roszczeniem głównym.

Jako roszczenie o świadczenie okresowe roszczenie o zapłatę odsetek **przedawnia** się z upływem **3 lat od dnia wymagalności (art. 118 KC)**.

Odsetki są zawsze świadczeniem okresowym, nawet jeśli spełniane są jednorazowo, tak jak przewiduje to art. 360 KC w przypadku zawarcia pożyczki na okres do roku z jedną tylko spłatą całego kapitału.

Odsetki tzw. sankcyjne

- Przesłanką żądania odsetek jest:
 - **opóźnienie dłużnika w spełnieniu świadczenia pieniężnego!**
- Przesłanką żądania odsetek **nie** jest:
 - powstanie szkody w majątku wierzyciela;
 - zwłoka dłużnika.

481 § 1

Jeżeli dłużnik **opóźnia się** ze spełnieniem świadczenia pieniężnego, wierzyciel może żądać odsetek za czas opóźnienia, **choćby nie poniósł żadnej szkody i choćby opóźnienie było następstwem okoliczności, za które dłużnik odpowiedzialności nie ponosi.**

Stopa odsetek

- ❖ Wysokość odsetek (**stopę odsetek**, wyrażaną procentem w pewnej jednostce czasu) określać może :
 - czynność prawna,
 - ustawa (zob. np. art. 48 pkt 2 i art. 49 pkt 2 PrWeksl),
 - orzeczenie (/decyzja) nakładające obowiązek ich uiszczenia.

- ❖ Gdy źródło obowiązku zapłaty odsetek (czynność prawna, ustawa, orzeczenie sądowe) nie określa ich wysokości należą się **odsetki ustawowe za opóźnienie**.

481 § 2 KC

Jeżeli stopa odsetek za opóźnienie nie była oznaczona, należą się **odsetki ustawowe za opóźnienie** w wysokości równej sumie stopy referencyjnej Narodowego Banku Polskiego i 5,5 punktów procentowych. **Jednakże gdy wierzycielność jest oprocentowana według stopy wyższej, wierzyciel może żądać odsetek za opóźnienie według tej wyższej stopy.**

Reguła ta nie działa w przeciwnym kierunku – samo umowne zastrzeżenie oprocentowania wierzycielności niższego niż to przewidziane w art. 481 § 2 zd. 1 KC, nie spowoduje obniżenia wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie.

Będzie tak tylko wtedy, gdy strony dadzą wyraz temu, że także odsetki za czas opóźnienia (a nie tylko te kapitałowe) mają być niższe od tych określonych przepisami prawa.

- Wysokość odsetek ustawowych ogłasza Minister Sprawiedliwości, w drodze obwieszczenia, w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski” (481 § 2⁴ KC)

- ❖ Zakaz zastrzegania w czynnościach prawnych odsetek przekraczających wartość stanowiącą **odsetki maksymalne** (481 § 2¹⁻³ KC)

481 § 2¹

Maksymalna wysokość odsetek za opóźnienie nie może w stosunku rocznym przekraczać dwukrotności wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie (**odsetki maksymalne za opóźnienie**).

- ❖ **Naruszenie zakazu zastrzegania odsetek przekraczających odsetki maksymalne →**

481 § 2²

Jeżeli wysokość odsetek za opóźnienie **przekracza** wysokość odsetek maksymalnych za opóźnienie, **należą się odsetki maksymalne za opóźnienie**.

481 § 2³

Postanowienia umowne nie mogą wyłączać ani ograniczać przepisów o odsetkach maksymalnych za opóźnienie, także w przypadku dokonania wyboru prawa obcego. W takim przypadku stosuje się przepisy ustawy.

481 § 3 KC

W razie zwłoki dłużnika wierzyciel może nadto żądać naprawienia szkody na zasadach ogólnych.

Powstanie roszczenia **odsetkowego nie wyłącza domagania się przez wierzyciela odszkodowania na zasadach ogólnych**, jeżeli spełnione zostaną wymagane ku temu przesłanki.

Wysokość odszkodowania powinna uwzględniać fakt, że poniesiona przez wierzyciela szkoda w całości lub części może zostać naprawiona przez zapłatę odsetek. **Wierzyciel ma więc prawo domagać się naprawienia tylko takiej szkody, której wysokość przekracza otrzymane odsetki.**

Odsetki należą się za **cały czas opóźnienia**, począwszy od dnia wymagalności długu.

Początkiem istnienia roszczenia o odsetki jest **dzień wymagalności świadczenia głównego**.

Nastąpienie każdego następnego dnia (jeżeli strony umówiły się na liczenie odsetek stawkami dziennymi lub nic nie postanowiły w tym zakresie) powoduje powstanie roszczenia o odsetki za dzień poprzedni.

Dzień wymagalności roszczenia głównego

1 dzień opóźnienia

2 dzień opóźnienia

3 dzień opóźnienia

Odsetki za opóźnienie są liczone generalnie w odstępach dziennych za **cały okres opóźnienia** → tzn. aż do momentu, gdy dłużnik spełni roszczenie główne bądź roszczenie główne ulegnie przedawnieniu.

10 02

11 02

12 02

13 02

Dzień wymagalności roszczenia odsetkowego za 12.02; **1 dzień op.**; **2 dzień op.**

Dzień wymagalności roszczenia odsetkowego za 11.02; **1 dzień opóźnienia**

Dzień wymagalności roszczenia odsetkowego za 10.02

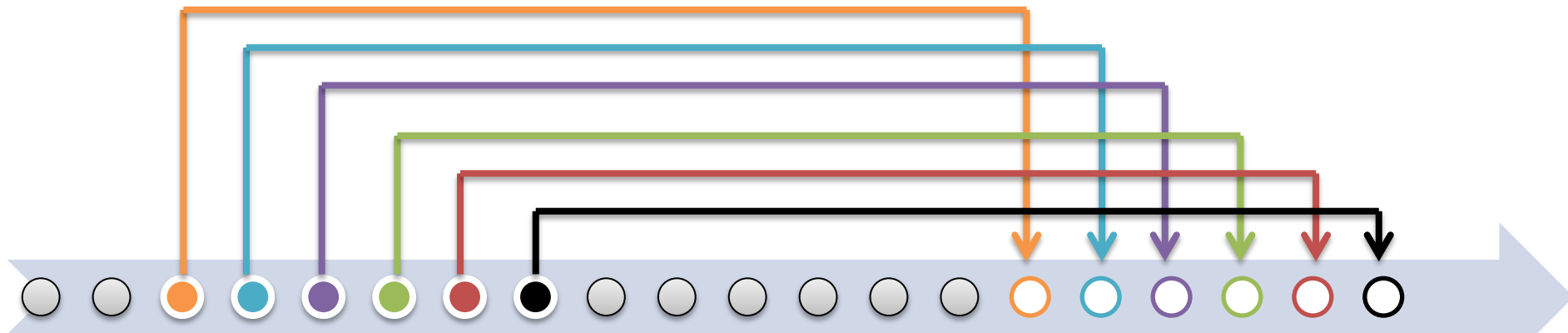
Czy roszczenia o odsetki przedawniają się w terminie określonym dla roszczenia głównego, czy też uwzględniając to, że roszczenie o odsetki wykazuje pewną niezależność od długu głównego, przedawniać się one będą zgodnie z art. 118 KC w terminie ustalonym dla roszczeń okresowych?

Roszczenie o odsetki przedawniają się w sposób określony w art. 118 KC.

Każde świadczenie odsetkowe powstaje z upływem jednego dnia i ulega przedawnieniu **sukcesywnie z upływem trzech lat od tej chwili**, co wynika z ich charakteru jako roszczenia okresowego.

Trzyletni termin przedawnienia roszczenia o odsetki jest **niezależny od tego, czy były one, czy też nie były związane ze stosunkiem prawnym związanym z prowadzeniem działalności gospodarczej** (por. np. art. 554 KC).

[tak uchw. SN (7) z 26.1.2005 r., III CZP 42/04]

Stosunek między przedawnieniem roszczenia głównego a przedawnieniem roszczenia o odsetki [uchwała SN (7) z 26.1.2005 r. (III CZP 42/04)]

ZASADA

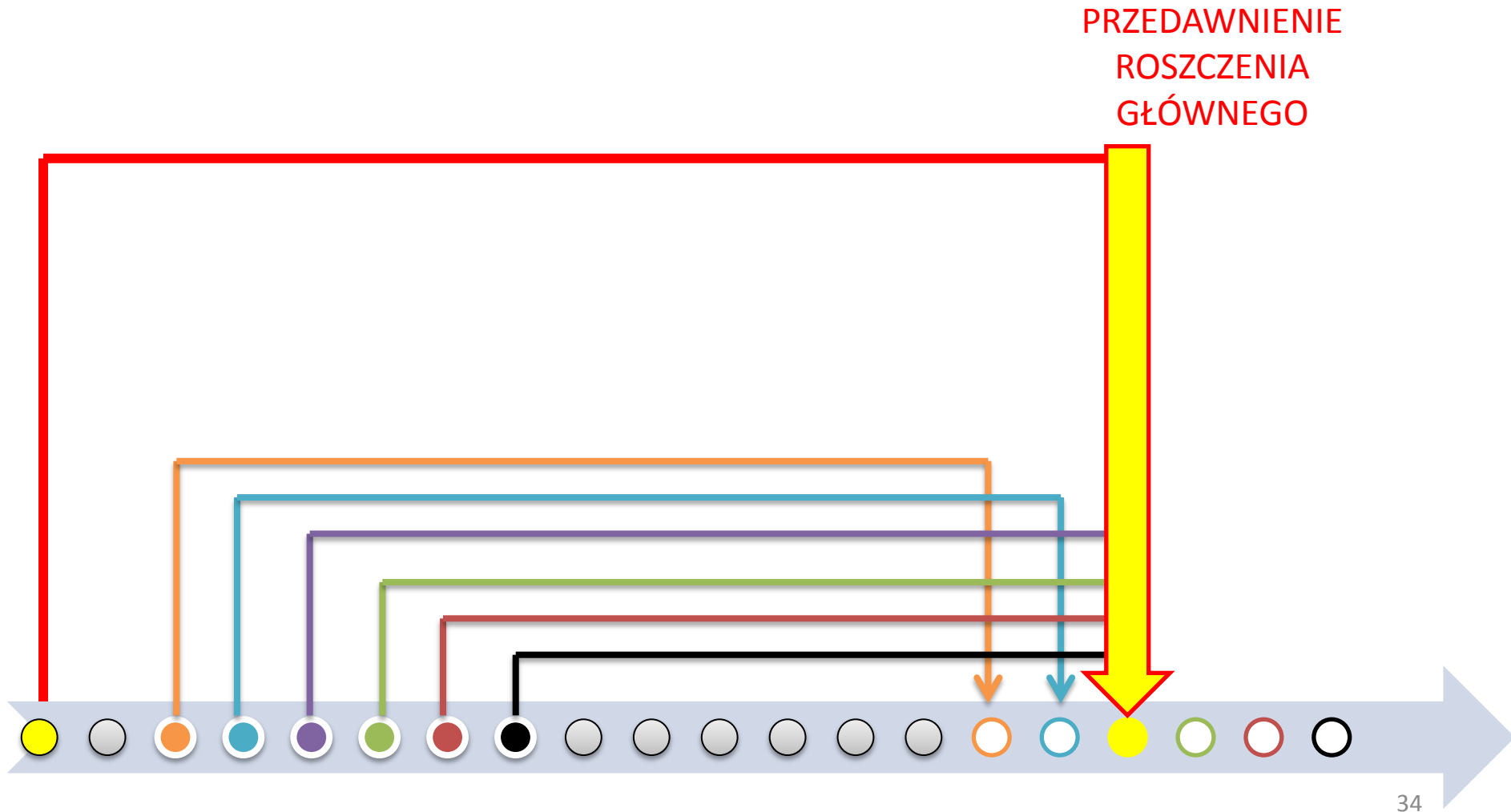
Roszczenie o odsetki za opóźnienie przedawnia się najpóźniej z chwilą przedawnienia się roszczenia głównego.

WYJĄTKI

Dłużnik, spełniając świadczenie główne, doprowadzi do wygaśnięcia zobowiązania przed upływem terminu przedawnienia roszczenia głównego.

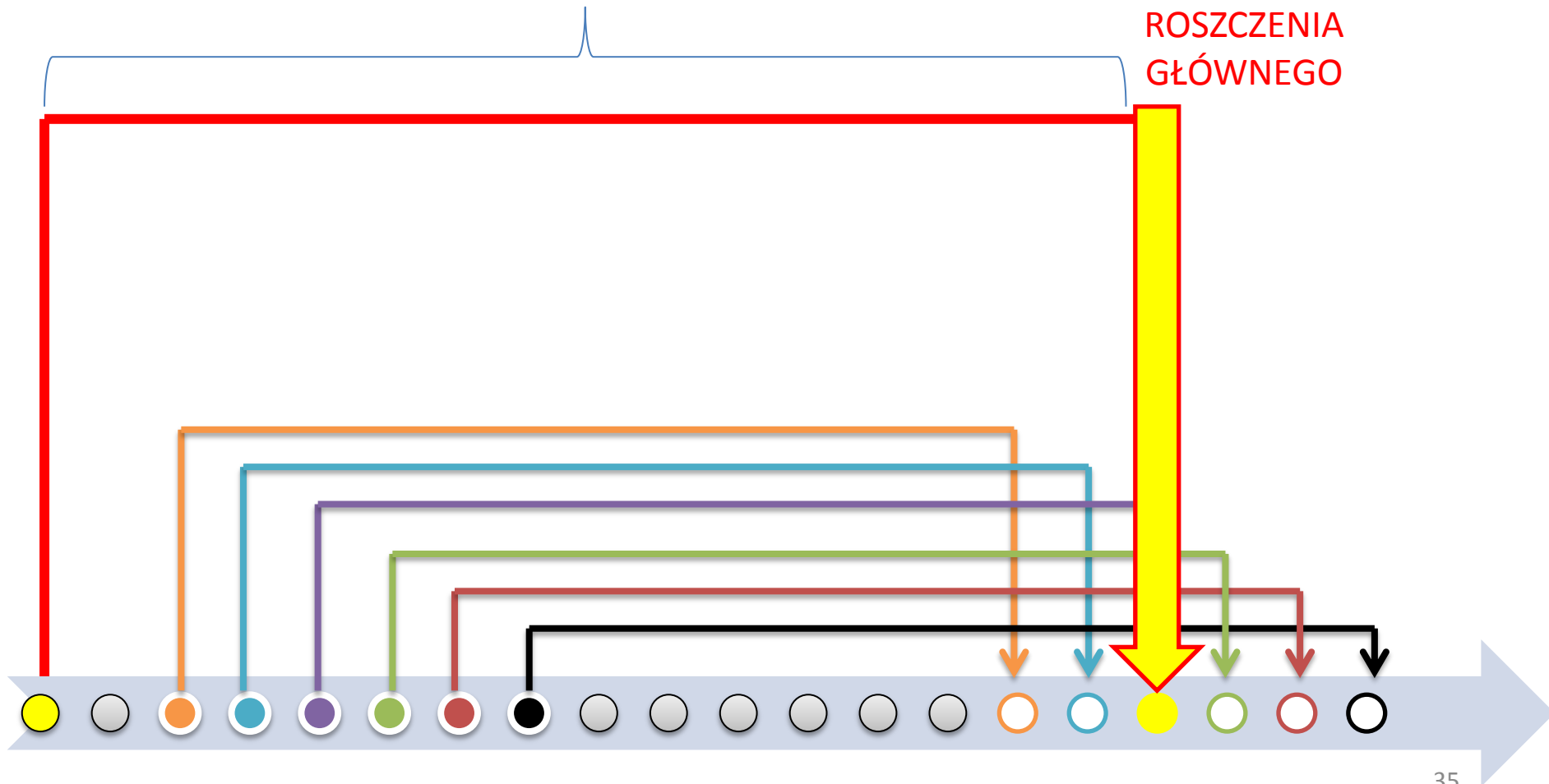
Przed przedawnieniem roszczenia głównego wierzyciel doprowadził do przerwania biegu przedawnienia roszczenia o odsetki. (art. 123 KC)

Roszczenie o odsetki za opóźnienie przedawnia się najpóźniej z chwilą przedawnienia się roszczenia głównego.

**Dłużnik spełnił świadczenie główne/
LUB
Wierzyciel doprowadził do przerwania biegu
przedawnienia roszczenia o odsetki**

**PRZEDAWNNIENIE
ROSZCZENIA
GŁÓWNEGO**

Odsetki za opóźnienie w transakcjach handlowych

Ustawa z 8.3.2013 r. o terminach zapłaty w transakcjach handlowych (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 118 ze zm.) [dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/7/UE z 16.2.2011 r. w sprawie zwalczania opóźnień w płatnościach w transakcjach handlowych]

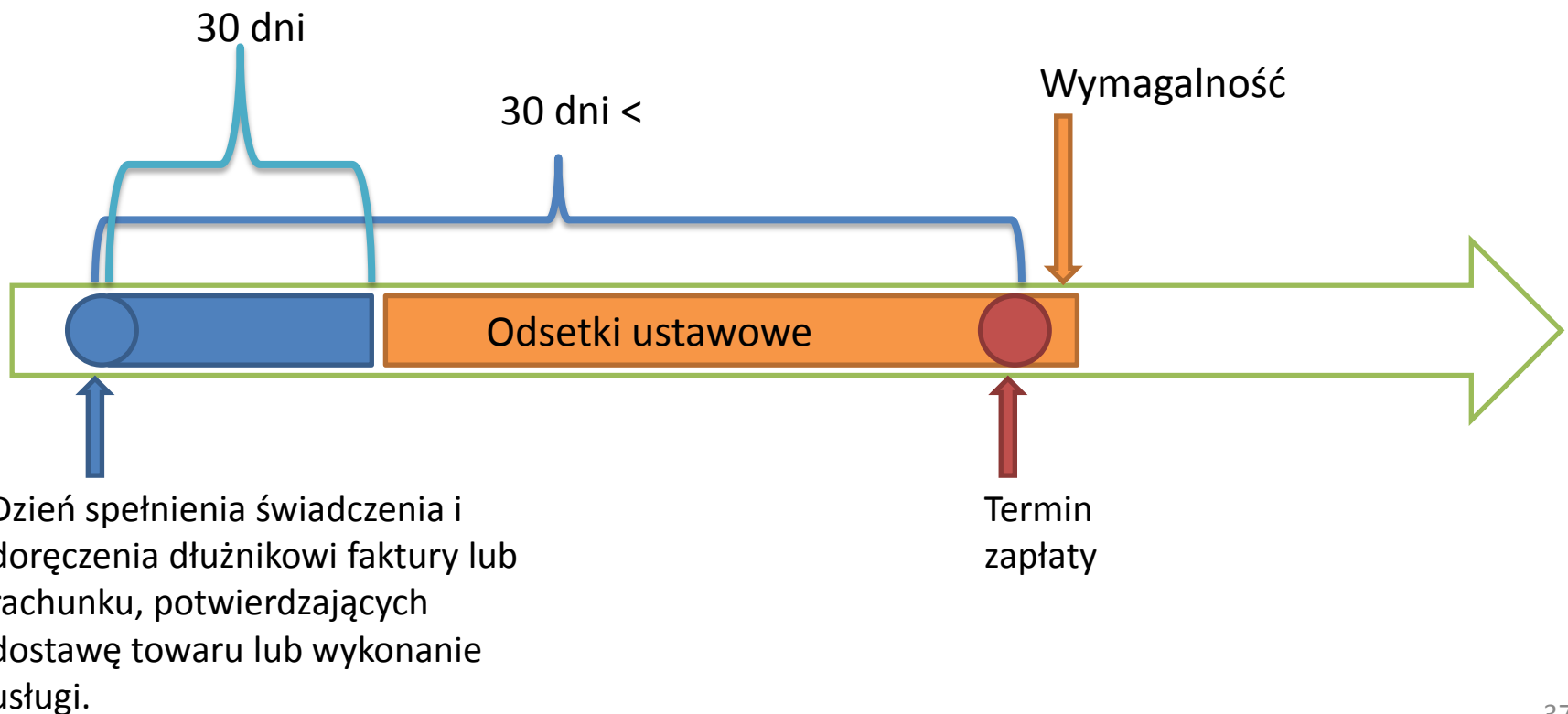
Przepisy ustawy stosuje się do transakcji handlowych, których **wyłącznymi stronami** są:

- 1)** przedsiębiorcy w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 6 marca 2018 r. - Prawo przedsiębiorców;
- 2)** podmioty prowadzące działalność, o której mowa w art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 6 marca 2018 r. - Prawo przedsiębiorców (działalność wytwórcza w rolnictwie w zakresie upraw rolnych oraz chowu i hodowli zwierząt, ogrodnictwa, warzywnictwa, leśnictwa i rybactwa śródlądowego)
- 3)** podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. - Prawo zamówień publicznych (jednostki sektora finansów publicznych);
- 4)** osoby wykonujące wolny zawód;
- 5)** oddziały i przedstawicielstwa przedsiębiorców zagranicznych;
- 6)** przedsiębiorcy z państw członkowskich Unii Europejskiej, państw członkowskich Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) - stron umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub Konfederacji Szwajcarskiej. (art. 2 TransHandlZapU)

Ustawa zawiera szczególne postanowienia na wypadek gdy stroną transakcji jest podmiot publiczny!

Transakcja handlowa - umowa, której przedmiotem jest **odpłatna dostawa towaru lub odpłatne świadczenie usługi**, jeżeli strony, o których mowa w art. 2, zawierają ją **w związku z wykonywaną działalnością**. (art. 4 pkt 1 TransHandlZapU)

Jeżeli strony transakcji handlowej **przewidziały w umowie termin zapłaty dłuższy niż 30 dni**, wierzyciel może żądać **odsetek ustawowych po upływie 30 dni**, liczonych od dnia spełnienia swojego świadczenia i doręczenia dłużnikowi faktury lub rachunku, potwierdzających dostawę towaru lub wykonanie usługi, do dnia zapłaty, ale nie dłużej niż do dnia wymagalności świadczenia pieniężnego.
(art. 5 TransHandlZapU)

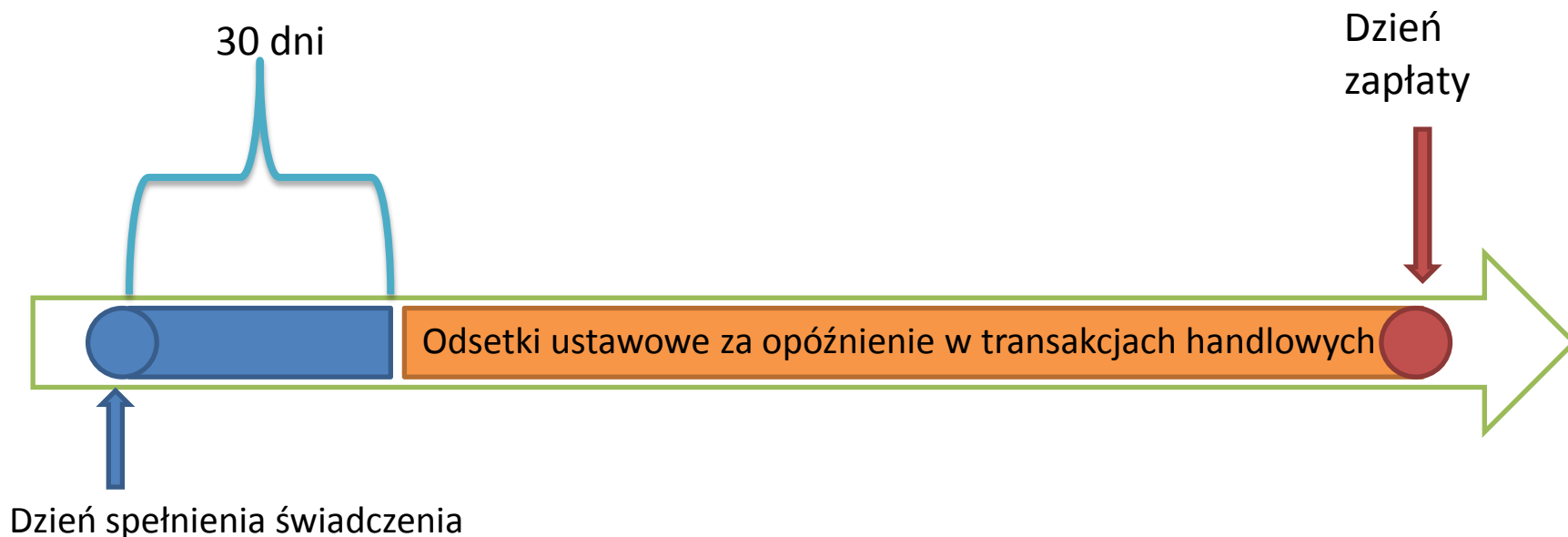
Jeżeli strony transakcji handlowej **nie przewidziały w umowie terminu zapłaty**, wierzycielowi, **bez wezwania**, przysługują **odsetki ustawowe za opóźnienie w transakcjach handlowych, po upływie 30 dni liczonych od dnia spełnienia przez niego świadczenia, do dnia zapłaty.**

(art. 6 TransHandlZapU)

Stopa odsetek ustawowych za opóźnienie w transakcjach handlowych

→ **suma stopy referencyjnej Narodowego Banku Polskiego i ośmiu punktów procentowych.**

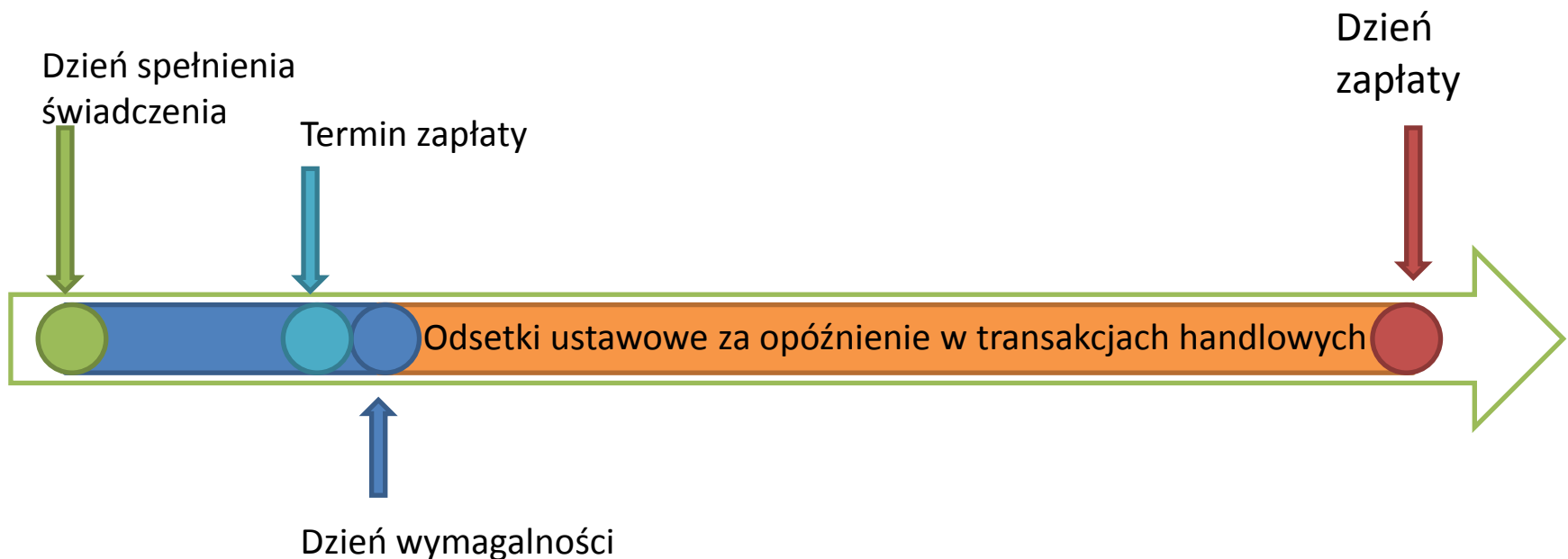
(Art. 4 pkt 3 TransHandlZapU)

W transakcjach handlowych, wierzycielowi, **bez wezwania**, przysługują **odsetki ustawowe za opóźnienie w transakcjach handlowych**, chyba że strony uzgodniły wyższe odsetki, za okres od **dnia wymagalności świadczenia pieniężnego do dnia zapłaty**, jeżeli są spełnione łącznie następujące warunki:

- 1) wierzyciel spełnił swoje świadczenie;
- 2) wierzyciel nie otrzymał zapłaty w terminie określonym w umowie.

(art. 7 ust. 1 TransHandlZapU)

Termin zapłaty określony w umowie nie może przekraczać 60 dni, liczonych od dnia doręczenia dłużnikowi faktury lub rachunku, potwierdzających dostawę towaru lub wykonanie usługi, chyba że:

- I. **strony w umowie wyraźnie ustalą inaczej**
- ORAZ**
- II. **ustalenie to nie jest rażąco nieuczciwe wobec wierzyciela.**

TERMIN ZAPŁATY = MAX 60 DNI

Jeżeli ustalony w umowie termin zapłaty **jest dłuższy niż 60 dni**, a nie są spełnione warunki I i II

Wierzycielowi, który spełnił swoje świadczenie, **po upływie 60 dni przysługują odsetki ustawowe za opóźnienie w transakcjach handlowych.**

Rekompensata kosztów odzyskiwania należności

Art. 10 TransHandlZapU

40 EURO

Wierzycielowi, od dnia nabycia uprawnienia do **odsetek za opóźnienie w transakcjach handlowych** przysługuje od dłużnika, **bez wezwania:**

równowartość kwoty 40 euro przeliczonej na złote według średniego kursu euro ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski ostatniego dnia roboczego miesiąca poprzedzającego miesiąc, w którym świadczenie pieniężne stało się wymagalne, stanowiącej rekompensatę za koszty odzyskiwania należności.

Prócz tej kwoty wierzycielowi przysługuje również zwrot, w uzasadnionej wysokości, poniesionych kosztów odzyskiwania należności **przewyższających tę kwotę.**

Co do zasady uprawnienie do tej kwoty przysługuje od **każdej dokonanej transakcji handlowej!**

Umowa ramowa

Um.wykonawcza 1 um.wyk.2 um.wyk.3 41

RODZAJ ODSETEK	PODSTWA PRAWNA	WYSOKOŚĆ (zasady obliczania)
Odsetki ustawowe („kapitałowe”)	Art. 359 § 2 KC	stopa referencyjna NBP+3,5 pkt. proc.
Odsetki maksymalne („kapitałowe”)	Art. 359 § 2 ¹ KC	2 x odsetki ustawowe
Odsetki umowne („kapitałowe”)	Czynność prawna w zw. z art. 359 KC	=/ $<$ odsetki maksymalne
Odsetki ustawowe za opóźnienie	Art. 481 § 2 KC	stopa referencyjna NBP+5,5 pkt. proc.
Odsetki maksymalne za opóźnienie	Art. 481 § 2 ¹ KC	2 x odsetki ustawowe za opóźnienie
Odsetki umowne za opóźnienie	Czynność prawna w zw. Art. 481 KC	=/ $<$ odsetki maksymalne za opóźnienie
Odsetki ustawowe za opóźnienie w transakcjach handlowych	Ustawa o terminach zapłaty w transakcjach handlowych	stopa referencyjna NBP+8 pkt. proc.

Zakaz anatocyzmu

Zakaz ustalania i pobierania odsetek od zaległych odsetek (procent składany)

Dotyczy zarówno odsetek kapitałowych jak i odsetek za opóźnienie!

Art. 482 § 1 KC

Od zaległych odsetek można żądać odsetek za opóźnienie dopiero od chwili wytoczenia o nie powództwa, chyba że po powstaniu zaległości strony zgodziły się na doliczenie zaległych odsetek do dłużnej sumy.

Uchylenie zakazu:

- 1) dopuszczalność umownej regulacji tego zagadnienia przez same strony po powstaniu zaległych odsetek;**

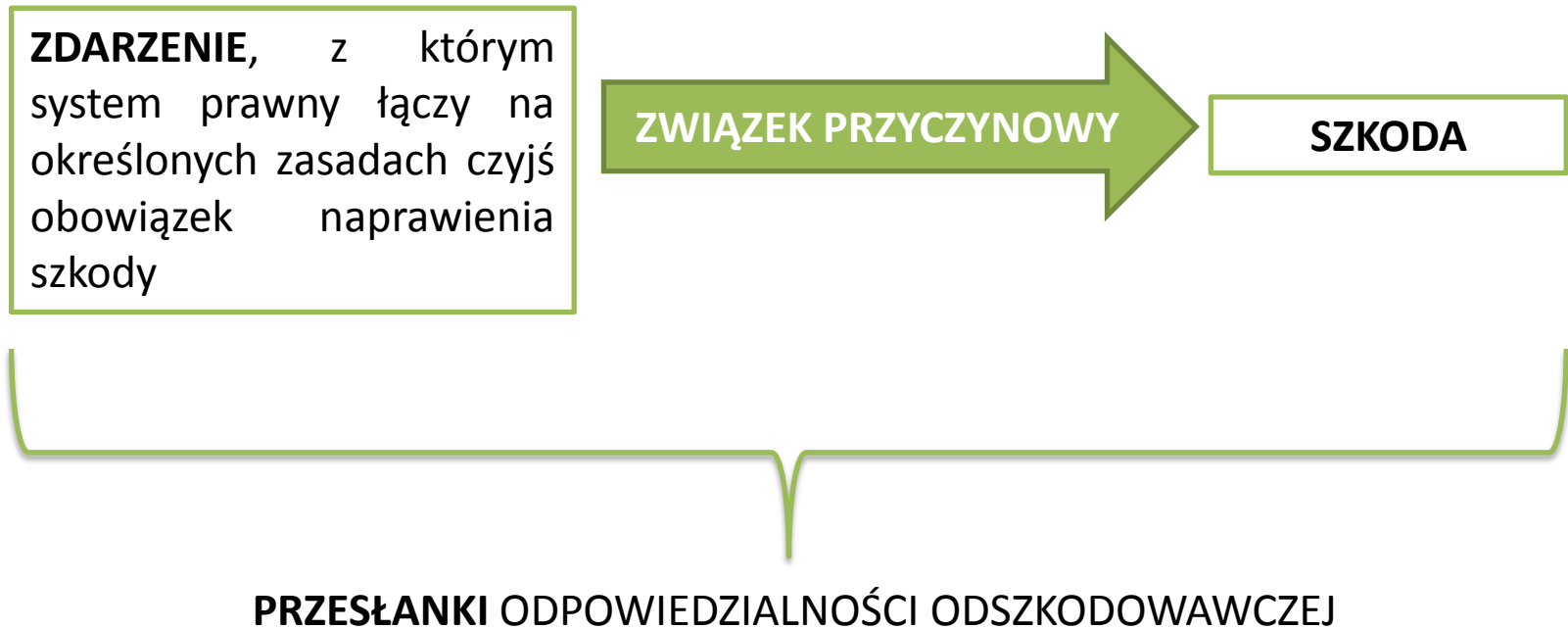
Nowo powstała suma dłużna może być oprocentowana na zasadach ogólnych, a skapitalizowane odsetki tracą swój samodzielny charakter.

- 2) wytoczenie przez wierzyciela powództwa o zaległe odsetki.**

ŚWIADCZENIE ODSZKODOWAWCZE

Rodzaje odpowiedzialności odszkodowawczej?

Zasady odpowiedzialności odszkodowawczej?

ODSZKODOWANIE → świadczenie zmierzające do naprawienia szkody

Wierzycielem uprawnionym do świadczenia odszkodowawczego jest poszkodowany, a dłużnikiem podmiot odpowiedzialny.

Funkcje świadczenia odszkodowawczego:

- **Kompensacyjna** – wyrównanie szkody doznanej przez poszkodowanego
- Represyjna – zasadnie osobie odpowiedzialnej za szkodę dolegliwości
- Prewencyjna i Wychowawcza – kształtowanie i umacnianie postaw sprzyjających zapobieganiu wyrządzaniu szkód

Zasada adekwatności szkody i świadczenia zmierzającego do jej naprawienia

Art. 361 KC

§ 1. Zobowiązany do odszkodowania ponosi odpowiedzialność tylko za normalne następstwa działania lub zaniechania, z którego szkoda wynikła.

§ 2. W powyższych granicach, w braku odmiennego przepisu ustawy lub postanowienia umowy, naprawienie szkody obejmuje straty, które poszkodowany poniósł, oraz korzyści, które mógłby osiągnąć, gdyby mu szkody nie wyrządzono.

Przyczynienie się poszkodowanego i inne ograniczenia obowiązku naprawienia szkody

→ Przyczynienie się poszkodowanego

Art. 362 KC

Jeżeli poszkodowany przyczynił się do powstania lub zwiększenia szkody, obowiązek jej naprawienia ulega odpowiedniemu zmniejszeniu stosownie do okoliczności, a zwłaszcza do stopnia winy obu stron.

Sposoby rozumienia pojęcia przyczynienia poszkodowanego:

1/ koncepcja **kauzalna** → przyczynieniem się jest każde zachowanie pokrzywdzonego pozostające w **adekwatnym związku przyczynowym** ze szkodą, za którą odpowiedzialna jest inna osoba

2/ koncepcja **obiektywnej nieprawidłowości** → przyczynieniem się przyczynieniem jest każde zachowanie pokrzywdzonego pozostające w **adekwatnym związku przyczynowym** ze szkodą, za którą odpowiedzialna jest inna osoba jeżeli można ocenić to zachowanie jako **obiektywnie naganne**

3/ koncepcja **zawinionego przyczynienia** → przyczynieniem się przyczynieniem jest każde zachowanie pokrzywdzonego pozostające w **adekwatnym związku przyczynowym** ze szkodą, za którą odpowiedzialna jest inna osoba, gdy możliwe będzie postawienie pokrzywdzonemu zarzutu **subiektywnego zawinienia**

4/ o tym, jakie zachowanie się poszkodowanego spełnia kryterium przyczynienia się, decydujące znaczenie ma ustalenie **zasady odpowiedzialności** osoby zobowiązanej do naprawienia szkody. Jeśli odpowiada ona na zasadzie winy, o przyczynieniu się można mówić wtedy, gdy także poszkodowanemu będzie można postawić zarzut zawinionego działania, w przypadku natomiast odpowiedzialności, w której motywem przewodnim jest ryzyko odpowiedzialnego za szkodę, po stronie poszkodowanego ustalanie winy nie jest warunkiem koniecznym stosowania art. 362 KC

- Przyczynienie się poszkodowanego do powstania lub zwiększenia **szkody nie może prowadzić do całkowitego zniesienia obowiązku zapłaty odszkodowania.**

- Czy wśród okoliczności determinujących obniżenie należnego poszkodowanemu odszkodowania wskazywana jest też **ocena stanu majątkowego** obu stron → **kwestia dyskusyjna**

- Art. 362** → zarówno odpowiedzialność **ex contractu** jak i **ex delicto**

→ Miarkowanie odszkodowania art. 440 KC

Art. 440 KC

W stosunkach między osobami fizycznymi zakres obowiązku naprawienia szkody może być stosownie do okoliczności ograniczony, **jeżeli ze względu na stan majątkowy poszkodowanego lub osoby odpowiedzialnej za szkodę wymagają takiego ograniczenia zasady współżycia społecznego.**

- Tylko odpowiedzialność **ex delicto**

- Odszkodowanie może zostać **jedynie obniżone**, a **nie wyłączone**

→ Ograniczenie obowiązku odszkodowawczego tylko do poniesionej straty (bez utraconych korzyści) z mocy przepisów szczególnych np.:

Art. 438 Kto w celu odwrócenia grożącej drugiemu szkody albo w celu odwrócenia wspólnego niebezpieczeństwa przymusowo lub nawet dobrowolnie poniósł szkodę majątkową, może żądać naprawienia **poniesionych strat** w odpowiednim stosunku od osób, które z tego odniosły korzyść.

Art. 788 § 1. Odszkodowanie za utratę, ubytek lub uszkodzenie przesyłki w czasie od jej przyjęcia do przewozu aż do wydania odbiorcy nie może przewyższać **zwykłej wartości przesyłki**, chyba że szkoda wynikła z winy umyślnej lub rażącego niedbalstwa przewoźnika. (...)

→ Ograniczenie obowiązku odszkodowawczego do określonej sumy pieniężnej z mocy przepisów szczególnych np.:

Art. 824 § 1. Jeżeli nie umówiono się inaczej, **suma ubezpieczenia** ustalona w umowie stanowi górną granicę odpowiedzialności ubezpieczyciela. (...)

Art. 849 § 1. Zakres obowiązku naprawienia szkody przez utrzymującego zarobkowo hotel lub podobny zakład w wypadku utraty lub uszkodzenia rzeczy wniesionych ogranicza się, względem jednego gościa, do wysokości **stokrotnej należności za dostarczone mu mieszkanie, liczonej za jedną dobę**. Jednakże odpowiedzialność za każdą rzecz nie może przekraczać **pięćdziesięciokrotnej wysokości tej należności**. (...)

→ Ograniczenie obowiązku odszkodowawczego może też wynikać z umowy stron (art. 361 § 2 KC) Uwaga! Zob. np. 437 KC, 473 § 2 KC, 58 § 2 KC

SPOSÓB NAPRAWIENIA SZKODY

Art. 363 KC

§ 1. Naprawienie szkody powinno nastąpić, **według wyboru poszkodowanego**, bądź przez **przywrócenie stanu poprzedniego**, bądź przez **zapłatę odpowiedniej sumy pieniężnej**. Jednakże gdyby przywrócenie stanu poprzedniego było niemożliwe albo gdyby pociągało za sobą dla zobowiązanego nadmierne trudności lub koszty, roszczenie poszkodowanego ogranicza się do świadczenia w pieniądzu.

(...)

→ funkcja kompensacyjna odszkodowania - prawo wyboru przysługuje poszkodowanemu: przywrócenie stanu poprzedniego (tzw. restytucja naturalna) albo zapłata odpowiedniej sumy pieniężnej

Prawo wyboru jest ograniczone - odszkodowanie pieniężne, jeżeli:

- 1)** przywrócenie stanu poprzedniego było niemożliwe
- 2)** gdyby pociągało za sobą dla zobowiązanego nadmierne trudności lub koszty

Sposób ustalania wysokości odszkodowania

Art. 363 KC

(...)

§ 2. Jeżeli naprawienie szkody ma nastąpić w pieniądzu, wysokość odszkodowania powinna być ustalona według cen z daty ustalenia odszkodowania, chyba że szczególne okoliczności wymagają przyjęcia za podstawę cen istniejących w innej chwili.

Jakie mierniki? Jaka chwila oceny?

→ Wg jakiego miernika wartości ma zostać określona wysokość odszkodowania? Czy ma to być wartość z upodobania (*pretium affectionis*), wartość ze względu na szczególny sposób użycia (*pretium singulare*), czy też wartość rynkowa rzeczy (*pretium commune*)?

→ miernik obiektywny; nie ma znaczenia *pretium affectionis*

→ należy uwzględnić *pretium singulare*

→ „z daty ustalenia odszkodowania” = w przypadku gdy poszkodowany wytoczy powództwo, będzie to chwila orzekania o odszkodowaniu

→ „chyba że szczególne okoliczności wymagają przyjęcia za podstawę cen istniejących w innej chwili” - ceny bądź to z daty wyrządzenia szkody albo też późniejszej -